

## Oponentský posudek na disertační práci Adama Klsáka: „Dynamika rezidenční diferenciacie a segregace cizinců v metropolitních areálech Česka“

---

Předložená práce je tematicky zaměřena na problematiku mezinárodní migrace res. územního rozmístění cizinců a vnitřního uspořádání měst, resp. metropolitních území. V obou případech se jedná o problematiku navýsost geografickou a zároveň vysoce aktuální. I když sociální vědy věnují této tematicce pozornost dlouhodobě již od počátku dvacátého století, je v Česku, díky čtyřicetiletému období socialismu, situace trochu odlišná. Výrazné omezení přeshraničního pohybu ve druhé polovině dvacátého století a postupná etnická i sociální homogenizace společnosti, vedly ke snížení zájmu o tyto problémy. Teprve změny po roce 1989 – především otevření hranic a demokratizace politického systému – posílily trendy k diferenciaci společnosti, včetně průmětu těchto jevů do území. Aktuálnost tematiky je v kontextu migrační krize okolo roku 2015, či přílivu uprchlíků v důsledku války na Ukrajině zcela zřejmá. A i když v současnosti reálně nedochází k významné ghettoizaci cizineckých komunit v českých městech, je dobré tuto problematiku pozorně sledovat. V české geografické literatuře se začíná zájem o uvedená témata postupně projevovat, ale stále ještě neodpovídá závažnosti problémů, které sebou tento vývoj přináší. Proto lze hodnocenou práci přivítat jako další a jistě významné obohacení výzkumných aktivit v této oblasti.

Disertační práce Adama Klsáka se skládá z obecně pojatého úvodu, který čítá 55 stran a je doplněn rozsáhlým seznamem literatury, se kterou autor aktivně pracoval a v textu na ni odkazuje (14 stran) a souboru 6 studií publikovaných v letech 2020-22. Jsou zde zahrnuty tři příspěvky – kapitoly v knize (Ouředníček, M. (ed.): Prague and Central Bohemia: Current Population Processes and Socio-Spatial Differentiation. Karolinum Press, Praha. 2022), dva články publikované v časopisech registrovaných na WOS (Geografie, Central and Eastern European Migration Review) a jeden, který vyšel českém recenzovaném časopise (Regionální rozvoj mezi teorií a praxí). Většinu uvedených vědeckých výsledků Adam Klsák dosáhl díky spolupráci se členy výzkumného týmu URRIlab na katedře sociální a regionální geografie PřF UK v rámci řešení grantových projektů (GAČR, TAČR a NAKI). Proto i jeho publikace jsou v naprosté většině týmového charakteru. U všech výstupů je uváděn jeho autorský podíl, u jednoho článku je jediným autorem. Z hlediska požadavků na disertační práci v programu Sociální geografie a regionální rozvoj tak autor splňuje formální požadavky.

V úvodní vstupní kapitole je uveden hlavní cíl práce („lépe porozumět distribuci cizinců ve vybraných českých metropolitních areálech a vysvětlit s ní spojené jevy na různých měřítkových úrovních sídelního systému“) a čtyři výzkumné otázky, na které autor následně reaguje v závěru práce. Obecná část je pak rozdělena do čtyř základních kapitol. První představuje širší obecná východiska práce. Autor se zde v převážné míře soustřeďuje na problematiku měst a jejich vnitřního uspořádání (urbánní studia), v menší míře na otázky spojené s migračními procesy. Tato část má charakter kritického přehledu vývoje názorů/paradigmat v oblasti urbánních a migračních studií. Jedná se samozřejmě o široký záběr, který nelze v náležitě podobě pokrýt na několika stránkách. Autorovi se však podle

mého názoru úspěšně podařilo zaměřit se na nejdůležitější problémové okruhy, které úzce souvisejí s tématy jeho výzkumu. Jednotlivé názorové proudy nejen stručně a výstižně charakterizuje, ale upozorňuje i na autory, kteří k nim zaujímali kritický postoj. Zvláštní pozornost věnuje specifickému prostoru střední a východní Evropy, tedy území, které je spojeno s post-socialistickými státy a v oblasti urbánních studií s konceptem post-socialistického města. S uvedeným konstatováním, že je potřeba se po třiceti letech konečně oprostít od toho pojmu (str.22), se úplně neztotožňuji. Specifické období, které trvalo čtyřicet let, výrazně poznamenalo sídelní struktury v této oblasti a podle mého názoru díky obrovské inercii sídelního systému jeho „odkaz“ zde bude dlouhodobě přetrvávat. Otázkám migrace a mobility je v teoretické části, jak již jsem uvedl, věnována menší pozornost. Autor se soustřeďuje na komentování především geografických přístupů ke studiu migrací, což samozřejmě odpovídá zaměření jeho výzkumu. Přesto si myslím, že ve vztahu k řešení otázek segregace a prostorové asimilace v městském prostředí mohl věnovat větší pozornost i tradičním konceptům integrace spojených např. se jmény Berry, Heckmann a další. Drobnou poznámku zaslouží i komentář k neomarxistickým přístupům, kde tvrzení na str. 23 „...(neo)marxismus, považující migraci, obdobně jako nerovnost ve společnosti, za umělý produkt kapitalistické společnosti“ se mi zdá trochu zkratkovité.

Další hlavní kapitola je věnována dvěma klíčovým konceptům disertační práce: rezidenční diferenciaci a segregaci a prostorové asimilaci. Jedná se již o zaostření na koncepty bezprostředně související s tématem práce. Následuje kapitola věnovaná empirickému kontextu – tedy hlavním výsledkům výzkumu v oblasti střední a východní Evropy a v Česku. Zde se jde spíše o rešeršní přehled nedůležitějších výstupů výzkumu – v prvním případě zaměřených hlavně na problematiku segregace ve městech, ve druhém na problematiku cizinců, jejich rozmístění a migrační mobilitu.

Část věnovanou metodologii považuji za velmi důležitou. Podle mého názoru je největší přínos vybraných článků právě v metodologické rovině díky použití originálních dat a metod. Vyzdvihl bych především využití unikátních dat z registru Cizinecké policie ČR, která pravděpodobně nebyla v Česku v takovém rozsahu a za takovým účelem dosud zpracována. Tato detailní data pak umožnila použití dvou inovativních metod přispívajících k řešení problematiky územního členění pro sledování jevů. Jde jednak o použití gridové sítě a dále o metodu individualizovaných sousedství originálně použitou na českých datech. V souvislosti s migračními daty bych však chtěl autora upozornit, že podle mého názoru migrační databáze ČSU od roku 2008 uvádí státní příslušnost pouze odvozenou od země přistěhování (str. 38).

U souboru šesti přiložených studií (články, resp. kapitoly v knize) bych vyzdvihl krátký časový úsek, ve kterém byly publikovány, a především jejich tematickou homogenitu a logickou provázanost metodologického, tematického i geografického (myšleno z hlediska řádovosti územních jednotek) charakteru. Je to dáno do určité míry i tím, že tři příspěvky jsou kapitolami v jedné knize, a tedy jsou svým způsobem ovlivněny jednotícím konceptem publikace. Vyzdvižené charakteristiky jsou u tohoto typu disertačních prací (soubor článku)

většinou naplňovány jen s obtížemi. Jednotícím prvkem je i metodologické uchopení problematiky. Jedná se o spíše extenzivní přístup za použití kvantitativních metod při analýze většinou sekundárních hromadných dat. Jen okrajově do výzkumu vstupovaly jiné přístupy – např. analýza dokumentů. Autor si je však vědom limitů takto získaných výsledků a k jejich hodnocení přistupuje s náležitým respektem.

Po formální stránce splňuje disertační práce kritéria na tento typ prací kladené a podle mého názoru má nadstandardní podobu. Text je zpracován pečlivě bez chyb, autor používá odpovídající odborný jazyk. Pokud bych měl mít drobnou výtku, tak snad k použití termínu Moldavci místo běžně používaného Moldavané (str. 34).

Disertační práci Adama Klsáka splňuje z hlediska obsahového, metodického i formálního všechny požadavky na tento typ práce kladené. Soubor publikovaných článků představuje významný přínos v oblasti urbánních a migračních studií. Autor se sledované problematice dlouhodobě věnuje v rámci výzkumného týmu URRlab na PřF UK.

Doktorand prokázal tvůrčí schopnosti a hluboký vhled do zkoumané problematiky. Práce splňuje všechny požadavky kladené v programu Sociální geografie a regionální rozvoj na disertační práce, a proto ji doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 19.3. 2024

doc. RNDr. Zdeněk Čermák, CSc.

Otázka do diskuse:

V teoretickém úvodu práce jsou stručně zmíněny koncepty transacionálního a heterolokálního. Co mají společného, v čem se odlišují a jaké jsou možnosti jejich využití ve vašem výzkumu?